

Plessey Company, Allen Clark Research Centre (Anglia). Elsősorban a *ROOM* (*Read-Only Optical Memory* = csak olvasható optikai memória) területén dolgozik. Egyelőre 10^8 bit kapacitást értek el, egy mikroszekundumos átlagos elérési idővel.

Ami a jövő lehetőségeit illeti, elsősorban igen nagy, akár 10^{13} bit kapacitással is rendelkező, gyors hozzáférésű és olcsó memóriaegységekre lehet számítani. A szöveges tárolás területén azonban csak hosszabb idő után várhatóak valóban jelentős eredmények.

/SPENCER, J. R.: *Holographic applications to information handling* = *Reprographics Quarterly*, 9. köt. 1. sz. 1975–76. p. 11–14./

(Sárdy Péter)

Viewdata: on-line információkeresés az otthoni televízió-készülékkel

A televíziós társaságok szöveges tájékoztató szolgáltatásainak áttekintése során 1974-ben még csak két, bárhol elhelyezett televízió-készülékkel üzemeltethető rendszert találtak: a *BBC Ceefax* ill. az *IBA Oracle* szolgáltatását. Ezek továbbfejlesztésük után, *Teletext* néven egyesültek. Létezett azonban már akkor is egy, a telefonhálózatra épülő, de jellegében hasonló szolgáltatás, a *Viewdata*. Ez a rendszer otthon vagy a hivatalban kezelhető párbeszéd-szerű információkereső rendszer és már 1978-ban bárki televíziós készülékén keresztül igénybe vehető szolgáltatássá válhat.

A *Viewdata* rendszer legfontosabb elemei:

a különféle forrásokból származó információk;

az információkat tároló számítógép(ek);

nyilvános telefonhálózat és a módosított televíziós vevőkészülék.

A *Viewdata* rendszer ugyanazt a módosítást igényli, mint a *Teletext*. Ezért mindkét szolgáltatás ugyanazzal a készülékkel igénybe vehető.

A szolgáltatások területei: hírek, sport, oktatás, kereskedelem, pénz- és biztosítási ügyletek. A gyakorlatban a felhasználó az igényelt szolgáltatás kódszámát megadja a billentyűzet útján, erre az igényelt tájékoztatás megjelenik a képernyőn. A rendszer lehetővé teszi a párbeszéd-szerű üzemmódot is. A *Teletext*-tel szemben a *Viewdata*-ban felépíthető adatbázis mérete technikailag nem korlátozott – már a kísérleti szakaszban 30 vagy több információs forrásból összesen 70–100 ezer oldalnyi anyagot tartalmaz.

A szolgáltatás díjszabása egyelőre bizonytalan. A használati díj várhatóan három tényezőtől tevődik össze: a hívási díj, a kérés kielégítésének időigényétől függő díj és a rendszerhasználatért fizetendő összeg. A vevőkészü-

lék ára sem ismeretes egyelőre. Ennek megfelelően a szolgáltatás várható sikeréről is nehéz nyilatkozni.

Összevetve: a *Viewdata* előnye a nagy adattár és a párbeszéd-szerű keresés lehetősége, ugyanakkor a *Teletext* használata lényegében ingyenes és gyorsabb elterjedését az is támogathatja, hogy hálózatomódosítást sem igényel.

/Viewdata: on line retrieval in the home? = *Reprographics Quarterly*, 9. köt. 2. sz. 1976. p. 57./

(Sárdy Péter)

Mikrofilmes berendezések könyvtárakban

A felsőoktatási és kutatóintézeti könyvtárak mikrofilm-gyűjteményeinek gyors ütemű növekedése, a mikrofilmek használatának terjedése más könyvtárakban arra utal, hogy a könyvtárak egyre inkább felismerik a mikrofilm alkalmazásának előnyeit.

Bár a könyvtári mikrofilmek – legalábbis mostanig – nagyjából könyvek, folyóiratok és más, a könyvtáros számára ismerős dokumentumok pusztá reprodukciói, fizikai formájuk mégis elkülöníti őket, mint olyan dokumentumtípust, amely sajátos feldolgozást, tárolást és használati körülményeket igényel.

A megfelelő körülmények kialakítására a könyvtárnak olyan mikrofilmes rendszert kell kifejlesztenie, amely a szerzeményezéstől a tárolásig és az olvasószolgálatig minden szükséges részletre kiterjed. A jól működő könyvtári mikrofilmes rendszer a hagyományos könyvtár és a mikrofilmes technika olyan ésszerű keveréke, amely figyelembe veszi a helyi feltételeket, a korlátokat és a lehetőségeket. *A mikrofilm könyvtári alkalmazásának sikere vagy kudarca nem annyira a megvásárolható berendezésektől, mint inkább a kialakított rendszer minőségétől függ.*

A mikrofilm-olvasóberendezések (elhelyezésükkel és a kiszolgáló személyzettel együtt) a rendszer fontos tényezői. A mikrofilm olvasótér hű tükre annak, hogyan itéli meg egy könyvtár vezetése a mikrofilmeket és azok használatát. De bármennyire fontosak is, az olvasóberendezések csak részei a rendszernek, s ezért csak a teljes könyvtári környezettel összefüggésben vizsgálhatók. Ennek megfelelően a továbbiakban szűkebb tárgykörön (a fizikai eszközök leírásán és értékelésén) kívül első kérdésekre is kitér a cikk.

A jelentés négy könyvtárban szerzett tapasztalatok alapján készült. E könyvtárak:

Michigani Állami Egyetemi Könyvtár,
Wisconsini Egyetem Könyvtára, Milwaukee
Penrose Egyetemi Könyvtár, Denver
Martin Luther King Könyvtár, Sacramento

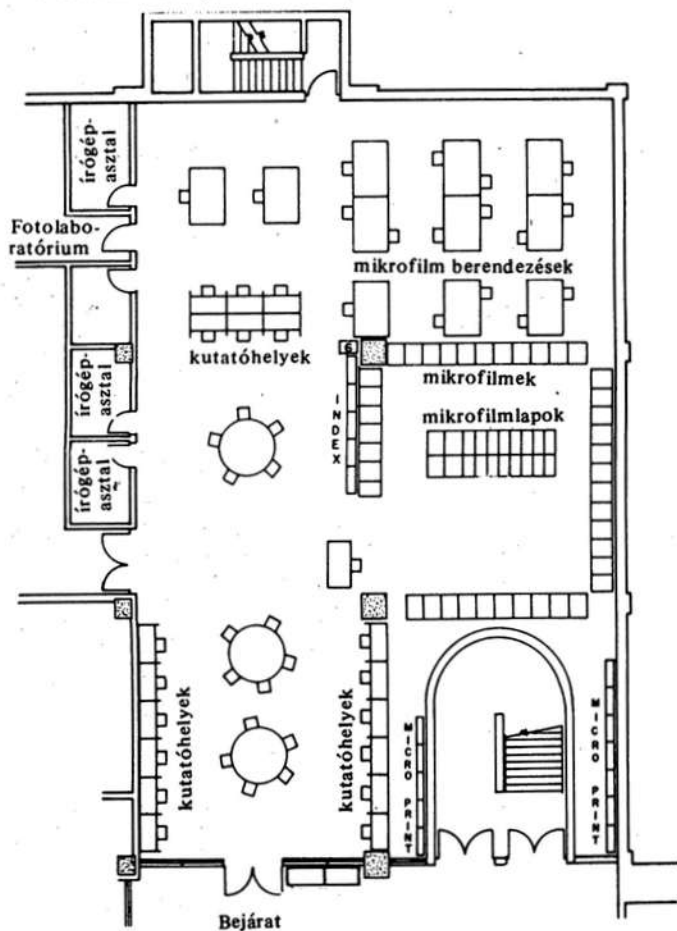
E könyvtárak több szempontból is eltérő típusokat képviselnek. A *Michigan Egyetem Könyvtárában* a mikrofilmekkel olyan részleg foglalkozik, amely másfajta könyvtári dokumentumokat is kezel. A *Wisconsin Egyetem Könyvtárában* a mikrofilmek tárolása és használata helyileg elkülönül más dokumentumokétól (1. ábra) A *Penrose Könyvtárban* a mikrofilmek egy nagy belső terű épület egyik részében, más dokumentumtípusoktól elkülönítve, található és használható. Végül a *Martin Luther King Könyvtárban* nincs sem mikrofilmszoba, sem övezet: az olvasóberendezések más használati berendezésekkel és a szabadpolcokkal együtt található. A mikrofilmes berendezések azonban mind a négy esetben centralizáltak: csaknem minden mikrofilmen tárolt dokumentum a könyvtár egyetlen, meghatározott helyén vehető igénybe.

Léteznek a fentiekén kívül más típusok is, pl.:

központosított berendezés, a gyakran használt filmek az olvasói övezetben, a többi zárt raktárban;

kapcsolt két-szobás elrendezés, a gyűjtemény az egyikben, a használati lehetőség a másikban;

decentralizált berendezés, egyes szervezeti egységek, vagy a szakterületek szerint, mindenhol megfelelő felszerelést biztosítva;

1. ábra Wisconsin Egyetem Könyvtára
A könyvtár mikroformátum-tára

integrációs elrendezés, a mikrofilm gyűjtemény bizonyos részei a hasonló jellegű, de eredeti méretű dokumentumokkal együtt tárolva.

A négy könyvtárat több tucat közül választották ki mint tipikus, ugyanakkor kiemelkedő példákat. Mikrofilm-olvasótermük vagy övezetük éppolyan esztétikus, mint a könyvtár más nyilvános terei, valamennyi viszonylag jól világított (2. ábra).

A három felsőoktatási könyvtár jól kihasználja a mikrofilmmel elérhető helymegtakarítást. A személyzet és a használók közti kapcsolat jó, ez pedig a színvonalas szolgáltatás mellett az állományvédelem és a berendezések fenntartása szempontjából is fontos. A berendezések kezelésében gyakorlatlan olvasó gyorsan megkapja a szükséges segítséget, s ezért mind a filmek, mind a berendezések véletlen rongálódásának veszélye kicsiny.

A jelzett könyvtárakban folytatott vizsgálódás és a más forrású információk alapján leszűrhető néhány általános megállapítás.

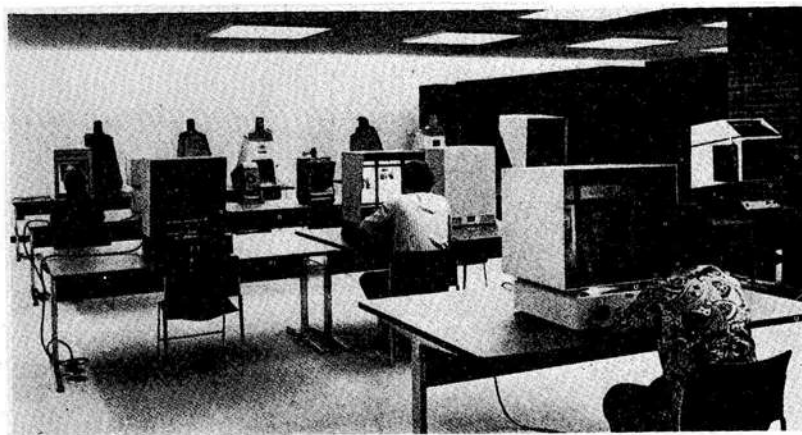
A mikrofilmek katalogizálása az utóbbi években valamelyest javult. Szakosított elrendezésüket egyre inkább felváltja a *numerus kurrens*.

A mikrofilmeket – kevés kivétellel – az olvasói térben vagy annak közelében tárolják. A gyakran használt filmek rendszerint külön fémszekrényben kapnak helyet. A gyűjtemény nagysága, a hagyományos tárolóeszközök vagy a szükséges hely hiánya miatt azonban sokszor eltérő megoldásokat kell választani. A nyomtatott dokumentumokkal közös tárolás aránylag ritka, mikrofilm esetén nem is fordul elő.

A legtöbb mikrofilmet a könyvtárra általában jellemző légköri viszonyok mellett tárolják, a levegő hőmérsékletének vagy páratartalmának szabályozása nélkül. Még így is kevés a panasz a mikrofilmek tartósságára (kivéve a Kalvar filmeket).

A nagyobb felsőoktatási könyvtárak gyakran centralizált módon szervezik mikrofilm-gyűjteményüket és a használati berendezéseket. Egyes esetekben a mikrofilmes részleg teljesen elkülönül a könyvtár más részeitől. Érdekes kivételként az egyik könyvtár központilag tárolja a tekerccsfilmeket, míg az összes másfajta mikrofilmet (pl. mikrofilm) az egyes szakterületek egységeihez helyezték ki. Egy másik könyvtár a hírlapokról készült mikrofilmeket a hírlapokkal együtt tárolja, míg a többi zárt raktárba helyezte. Néhány könyvtár ERIC-mikrofilmeket (kivételesen hozzávaló olvasóberendezéssel együtt) kölcsönöz is. Néhány könyvtár duplum mikrofilmeket kölcsönöz könyvtáron kívüli használatra, ilyen esetben a mikrofilm nyomtatott eredetijét nem kölcsönzik.

A mikrofilm-olvasóterekben rendszerint egy főfoglalkozású, nemszakképzett munkaerő van, esetleg egy kisegítővel. Néhol egy osztályvezető íróasztala is itt van elhelyezve. A használatra vonatkozó adatok általában

2. ábra Wisconsin Egyetem Könyvtára
mikrofilm-olvasótér
(katalógusok, olvasóberendezések)

hiányoznak, s a használó a szükséges segítséget sem mindig kapja meg.

A könyvtárosok körében vita folyik a mikrofilmek szabadpolcos vagy zárt raktárban való elhelyezését illetően. A szabadpolcos elhelyezés előnyeire és hátrányaira vonatkozólag további kutatásokra lenne szükség. A könyvtári dolgozók valószínűleg a zárt elhelyezést részesítik előnyben, mivel ennek ellenőrzési lehetőségei jobbak.

A legtöbb könyvtárnál az olvasóberendezésekkel kapcsolatos problémákat nem az okozza, hogy a berendezés nem megfelelő, hanem az, hogy esetleg rossz állapotban van. Meglepően kevés könyvtár ismerte fel a naponkénti karbantartás szükségességét. Láthatóan nem annyira a technikai szakértelemre, mint inkább a józan észre és érdeklődésre lenne szükség.

A megfelelő minőségű másolatokat előállító, gyorsan dolgozó olvasó-nagyító berendezések hiánya mellett a „mikrofilm-probléma” a könyvtáraknál nem az alkalmatlan berendezésekből vagy a használók ellenállásából fakad, hanem a mikrofilmmel szemben általában a könyvtárosok és olvasók részéről egyaránt megnyilvánuló ellenérzésből. A mikrofilmek könyvtári használatát lényegesen segítené, ha azt, amit már ismerünk és ami már hozzáférhető, a jelenleginél jobban alkalmaznánk.

/SPREITZER, F. F.: *Library microform facilities = Library Technology Reports*, 12. köt. 4. sz. 1976. p. 407-435./

(Sárdy Péter)